

Felsőoktatási Tanácsadás Egyesület (Puskás-Vajda Zsuzsa, Szenes Márta, Takács Ildikó, Perényi Andrea, Burgyán Annamária, Németh Marietta, Szabó Edit, Berényi András, Bócsi B. Ivett, Nagy Dóra és Sumics Anita)

HOGYAN MŰKÖDNEK ÉS MIBEN SEGÍT AZ ÉLETVEZETÉSI TANÁCSADÓ SZOLGÁLTATÁS A FELSOÓKTATÁSBAN

1

A tanácsadásról

Az Európai Tanácsadási Társaság (European Association for Counselling) megfogalmazásában a tanácsadás (counselling) egy interaktív tanulási folyamat, amely az egymással szerződő tanácsadó(k) és kliens(ek) közt jön létre, és amely a szociális, kulturális, gazdasági és /vagy érzelmi kérdésekben holisztikus megközelítést alkalmaz.

"A segítő kapcsolati tevékenységek a legszélesebb értelemben vett egészséges társadalmi alkalmazkodást szolgálják, amelyek egyike a tanácsadás" írta Ritoók Magda. (2009) A tanácsadás ebben a megközelítésben nem azonos a pszichológiai tanácsadással, hanem a pszichológiai tanácsadás csak része a tanácsadás sokféle tevékenységrendszerének. (Ritoók, 2009) – tehát a segítő tanácsadás szélesebb körű a pszichológiai tanácsadásnál.

[...] a tanácsadás [...] elsősorban a normálisan működő, de az aktuális élethelyzetben elakadt személyek segítése abban, hogy elérjék céljaikat, vagy hatékonyabban működjenek. Jellemzői, hogy középpontjában az aktuális élethelyzeti probléma áll, amelynek megoldásán a jelenre összpontosítva, tudatos szinten dolgozik a tanácsadó támogatásával a kliens. Ez a folyamat preventív célokat is szolgál, hiszen a probléma optimális megoldása elősegítheti a további problémák megelőzését. (Dávid 2012)

Miért szükséges?

Olyan társadalmi közegben élünk, amely kevés kapaszkodót ad az embereknek ahhoz, hogy hogyan oldják meg életproblémáikat. A tradicionális minták már nem működnek a megváltozott környezeti feltételek mellett, vagy rossz válasznak minősülnek az új kihívásokra. Az új generációra jellemző új megoldásmódok átörökökíthetően még nem alakultak ki, ezért szinte mindenkinek egyénileg kell megkeresnie személyes adaptív válaszát a gyorsan változó környezeti feltételekre. Ebben a társadalmi helyzetben erőteljesebben jelenik meg az igény olyan támogató szolgáltatásokra, mint amilyenek a tanácsadás is tekinthető. Ennek az igénynek a jelentőségét mutatja az is, hogy a tanácsadás az elmúlt ötven évben vált dinamikus fejlődő szakterületté. A menedzsment tanácsadás önálló szolgáltató iparággá nőtte ki magát. A fejlett országokban a gazdasági élet

innovációjának egyik fontos fokmérője a tanácsadási szolgáltatások fejlettsége, és szoros összefüggést találnak az e területre fordított összegek és a gazdasági fejlődés között. (Poór, 2005).

Tanácsadókra azonban nem csak a gazdasági élet szereplőinek van szüksége, hanem szinte minden embernek, hiszen a tanácsadók az aktuális életproblémák megoldásában segítenek. Épp a változó feltételekhez való igazodást képesek facilitálni, a személy számára legoptimálisabb adaptív választ segítenek megtalálni. Az Európai Közösség a '80-as években folytatott szakképzési politikájában már megemlítette a szociális kirekesztettség elkerülésének fontosságát az iskolai kudarcok megelőzésére. Az Európai Bizottság e célra felállított munkacsoportja hat prioritásra hívta fel a figyelmet, köztük - második helyen említve - a nevelési és pályaválasztási tanácsadást, mint az emberi erőforrással való gazdálkodás meghatározó jelentőségű gyakorlatát. "Emlékeztetett a minél korábbi tanácsadás jelentőségére, azaz arra, hogy az érintetteknek még a döntések meghozatala előtt szükséges igénybe venniük ezt a szolgáltatást..." (Mihály, 2009) Természetesen a sikeres tanulási teljesítményhez és társadalmi beilleszkedéshez nem csak a pályaválasztási döntés előkészítésénél, hanem életpályánk egész ideje alatt szükség van a tanácsadói szakértelem jelenlétére. A pályaválasztási tanácsadás mellett a tanulási és életvezetési tanácsadásnak is meg kell jelennie az oktatási-nevelési és közművelődési intézményekben. Különösen nagy jelentősége van a tanácsadói szakértelemnek, mint humán szolgáltatásnak a hátrányos helyzetű csoportok megsegítésében. (Dávid 2012)

A felsőoktatási intézmények kontextusában a tanácsadás célja az oktatási tevékenység hatékonyabbá tétele, a lemorzsolódás minimálisra csökkentése, a munkaerőpiacra kilépő hallgatók rugalmas és gyors alkalmazkodását megalapozó személyiségfejlesztés. A diákok sokféle szükségletére adott válasz a felsőoktatási tanácsadás sokféleségében visszaköszön.

Miért van szükség arra, hogy egy egyetem foglalkozzon a hallgatók lelki egészségével?

Az egyetemi teljesítménykövetelményeknek jó testi és lelki állapotban lévő hallgatók tudnak megfelelni.

A hallgatók a magas teljesítménykövetelmények mellett különösen egy-egy szakaszváltás idején életvitelbeli változásokkal is szembe kell nézzenek: bekerülés az egyetemre, átlépés mesterképzésre, kilépés az egyetemről.

Emellett maga az életszakasz is számos feladatot ró az egyénre. Az egyetemista életfeladata a felnőtté válás: egy biztos identitás kialakítása, az önálló énkép, a családtól való függetlenedés folyamata, és új támogató és biztonságos kapcsolatok kialakítása. Ez önmagában is krízisállapotokon és bizonytalanságokon keresztül vezető fejlődési potenciált igénylő feladat, amit a biztonság hiánya megnehezíthet.

Ha elakadás, probléma adódik ebben a fejlődésben, akár egy hosszú ideje tartó krónikusan károsító helyzet miatt, akár egy friss krízis által, akkor a tanulás, szakmai elköteleződés is akadályozottá válik. Ezek eléréséhez a hallgatónak képesnek kell lennie mozgósítania erőforrásait és a megfelelő feladatra irányítania őket. Ha nincs jó mentális állapotban, akkor annak tanulási teljesítménye, pálya iránti elköteleződése, munkavállalási sikeressége is kárát látja. A célok kitűzése, és megvalósítása, akkor történhet meg, ha a hallgató tudja erre fókuszálni az energiáit, újra és újra tudja mozgósítani őket,

akkor is, ha a siker, az eredmény elérése bizonytalan, nincs azonnali visszacsatolása; és akkor is, ha kudarcokkal való küzdelmeken át vezet az útja tehetsége kibontakoztatásához.

A jó tanulmányi, szakmai eredményekhez, sikeres elhelyezkedéshez nem csak tudásnövekedésre van szüksége, hanem egy céltudatos, kiegyensúlyozott, jó problémamegoldó stratégiákkal rendelkező személyiségre is.

Szakmai küldetésünk, hogy segítsük a hallgatókat abban, hogy sikeresen megküzdjenek az élethelyzetükből adódó kihívásokkal, és az egyetemről kilépve ne csak tudásban, hanem személyiség-érésben is a jó teljesítmény, sikeres szakmai pályafutás eléréséhez megfelelő szintre jussanak el.

Célunk, hogy a pszichológiai tanácsadás minden szintjén az igényeknek megfelelő lelki fejlődési lehetőséget biztosítsunk a hallgatók számára: a széles csoportokat elérő preventív, pszichoeducatív tevékenységtől egészen az egyén életében jelentős változásokat indukáló fókuszált, dinamikus tanácsadásig.

A Felsőoktatási Tanácsadás Egyesület (FETA), mint ernyő szervezet (www.feta.hu)

Egyesületünk 1995 óta közhasznú civilszervezetként a felsőoktatásba készülők és felsőoktatásban tanulók mentálhigiénés gondozásával foglalkozó szakemberek számára országosan koordinált szakmai műhelyt, továbbképzést biztosít.

A felsőoktatásban tanuló fiatalok autonóm pályaépítését, pályaorientációját, tehetségük és egyéni képességek minél teljesebb kibontakoztatását különböző típusú tanácsadási szolgáltatások biztosításával segíti.

A 2007 óta éves rendszerességgel megjelenő FETA Könyvek kutatási és módszertani tanulmányai a tanácsadó szakemberek továbbképzését, másrészt a tanácsadó képzés tananyagfejlesztését szolgálják, és eredményeikkel segítik a tehetség felismerés, fejlesztés, tanácsadás gyakorlati feladatainak ellátását. A FETA könyvek, amelyek elérhetők az egyesület honlapján, a következők:

Puskás-Vajda Zsuzsa, Lisznayai Sándor (szerk.) (2006): *A Felsőoktatási Tanácsadás Egyesület (FETA) első tíz éve. A felsőoktatási diáktanácsadás intézményes kereteinek és szolgáltatásainak kialakulása.* Budapest: FETA Könyvek 1

Puskás-Vajda Zsuzsa (szerk.) (2007): *Felsőoktatásban tanuló fiatalok problémái, útkeresése, pályafejlődése a 21. század kezdetén, Magyarországon* Budapest: FETA Könyvek 2

Puskás-Vajda Zsuzsa, Lisznayai Sándor (szerk.) (2008): *Pályautak. A felsőoktatásban végzettek munkapiacra lépését segítő erőforrások.* Budapest: FETA könyvek 3

Puskás-Vajda Zsuzsa, Lisznayai Sándor (szerk.) (2009): *Egy igazolt praxis felé* Budapest: FETA könyvek 4

Puskás-Vajda Zsuzsa, Lisznayai Sándor (szerk.) (2010): *Életszakaszok határán. Közösségi és egyéni tanulási feladatok* Budapest: FETA könyvek 5

Puskás-Vajda Zsuzsa és Lisznayai Sándor (szerk.) (2011): *Ifjúságkutatás és tanácsadás - A pszichológiai tanácsadás tudományos alapjai* Budapest: FETA könyvek 6

Puskás-Vajda Zsuzsa, Melles Virág Irisz, Lisznyai Sándor (szerk). (2012): *A kortárs segítés kultúrája*
Budapest: FETA könyvek 7

Puskás-Vajda Zsuzsa, Bán Judit és Lisznyai Sándor (szerk) (2013) *Kapcsolataink (védő)hálójában*
Budapest: FETA könyvek 8

Az évente megrendezésre kerülő Szakmai Napok és a FETA Könyvek szakmai bemutatója keretét biztosít a felsőoktatási tanácsadás intézményeiben, valamint a közoktatás területén dolgozó szakembereknek arra, hogy személyesen is találkozzanak, szakmai kapcsolathálójukat gyarapítsák, gondozzák.

Jogszabályi keret mint lehetőség

- 2011 évi CCIV törvény a nemzeti felsőoktatásról
- XXIV. Fejezet 52. részében
- 85/C. § A felsőoktatási intézmény a hallgatói juttatásokhoz rendelkezésre álló forrásokat a következő jogcímenek használhatja fel:
 - e) az intézményi működési költségek finanszírozására, mely lehet
 - ef) a hallgatói tanácsadó szervezetek működésének támogatása

A finanszírozást egyetemi hatáskörbe utalva a 51/2007. (III. 26.) Korm. rendelet 10§. 6 a) pontja a felsőoktatásban részt vevő hallgatók juttatásairól és az általuk fizetendő egyes térítésekről kimondja:

„a kulturális tevékenységek körébe tartozik különösen a felsőoktatási intézmény keretei között a hallgatók részére szervezett, illetve nyújtott kulturális tevékenység, rendezvényszervezés, karrier-tanácsadás, életviteli és tanulmányi, valamint mentálhigiénés életvezetési tanácsadás;”

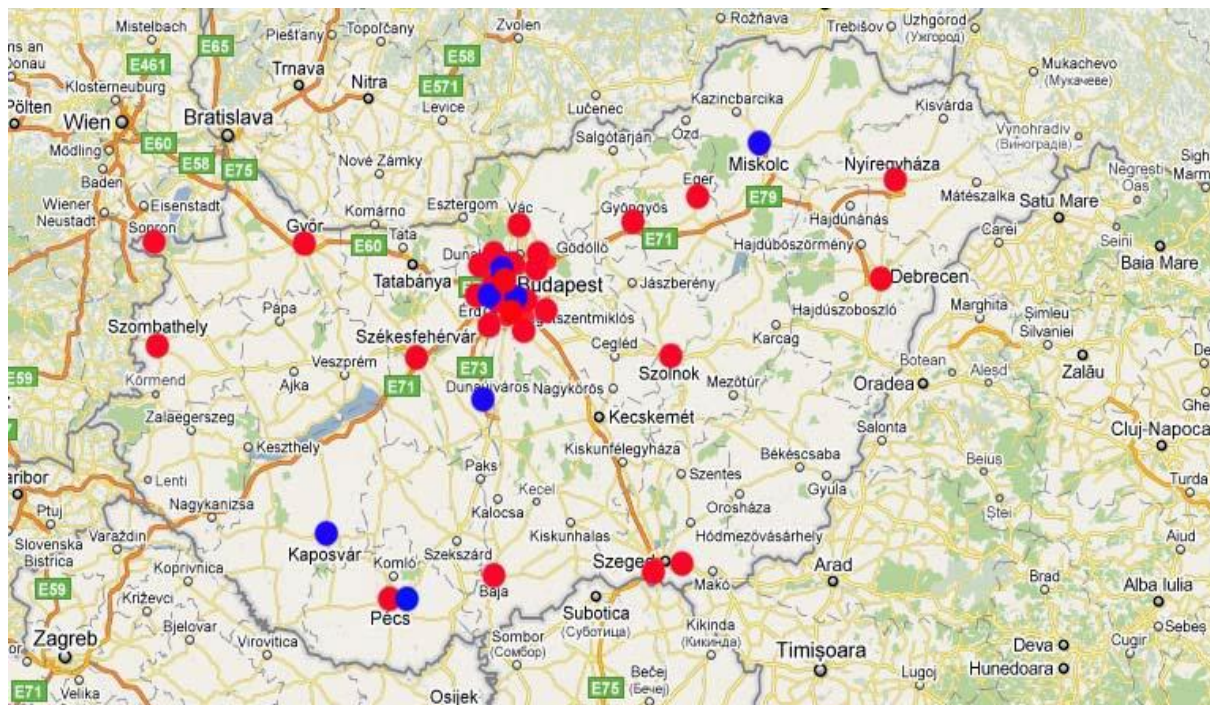
Hallgatói szükséglet: országos adatok, lokális statisztikák

A hallgatói szükségletet hat példán keresztül mutatjuk be. A BME, Corvinus Egyetem, Eszterházy Károly Főiskola, Szegedi Egyetem, Debreceni Egyetem valamint az ELTE Kortárs segítők tevékenységének bemutatásából és a statisztikákból látható, hogy a különböző típusú és nagyságú felsőoktatási intézmények diákjai eltérő elvárások elé állítják a felsőoktatási diáktanácsadók és azon belül az életvezetési-mentálhigiénés tanácsadók munkatársait.

Országos áttekintést és összegzést a FETA munkatársai által a Tempus Közalapítvány megbízásából végzett kutatások adnak, amelyek Kiss István szerkesztésében jelentek meg és a Tempus Közalapítvány honlapján elérhetőek:

- Kiss István (szerk.) (2009): „Felsőoktatási hallgatói szolgáltatások rendszerei, jellemzői” Bolognai Füzetek, 1. Tempus Közalapítvány
- Kiss I. (szerk.) (2010): Felsőoktatási Hallgatói Szolgáltatások Rendszerei, Jellemzői 2. Bolognai Füzetek, 7. Tempus Közalapítvány

Hány felsőoktatási intézményben. (2010, Bologna Füzetek 7.)

5

Milyen problémákkal kérnek segítséget a diákok.

A felsőoktatásba belépő hallgatók számára az első megmérettetés után gyakran kiderül, hogy nem ismernek olyan tanulási technikákat, módszereket, amelyek a – középiskolaitól nagyban eltérő – tananyag elsajátítását segítik. Ezért szükséges a tanácsadás a tanulmányi problémák megoldásához. Azonban ugyanebbe a csoportba tartoznak azok a kérdések, amelyek a tanulmányi tájékozódás, az órarend összeállítása, kredit rendszer adta szabadság használata során megfogalmazódnak a hallgatókban. A tanulmányi tanácsadás szolgáltatásaira elsősorban az első évben, majd a szakváltáskor, a mesterképzés kiválasztásakor van nagy szüksége a hallgatóknak.

A felkészült tanulmányi tanácsadó jelentős és a tanulás sikerét támogató tevékenysége segít elkerülni az elhúzódozó tanulmányokat, a lemorzsolódást.

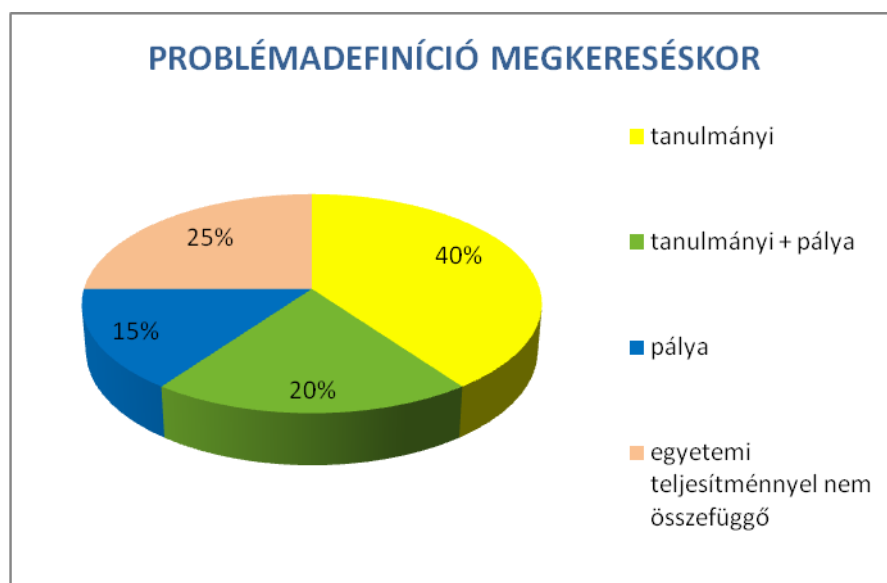
Ehhez a folyamathoz szorosan kapcsolódik a pályaorientációs tanácsadás, amelynek két meghatározó területe a felsőoktatási terület, majd a mesterképzés kiválasztásában van. Az egyetemi pályaorientációs tanácsadók valódi segítséget tudnak adni a középiskolások számára is egy-egy szakmai terület megismertetésével. A jó választással megelőzhetőek azok a csalódások, melyeket a felvételt nyert hallgatók megélnék, mikor kiderül, hogy pontatlan információk és pontatlan elvárások alapján választottak.

A mesterképzés kiválasztása legalább ilyen részletes előkészítést igényel, a sikeres teljesítéshez.

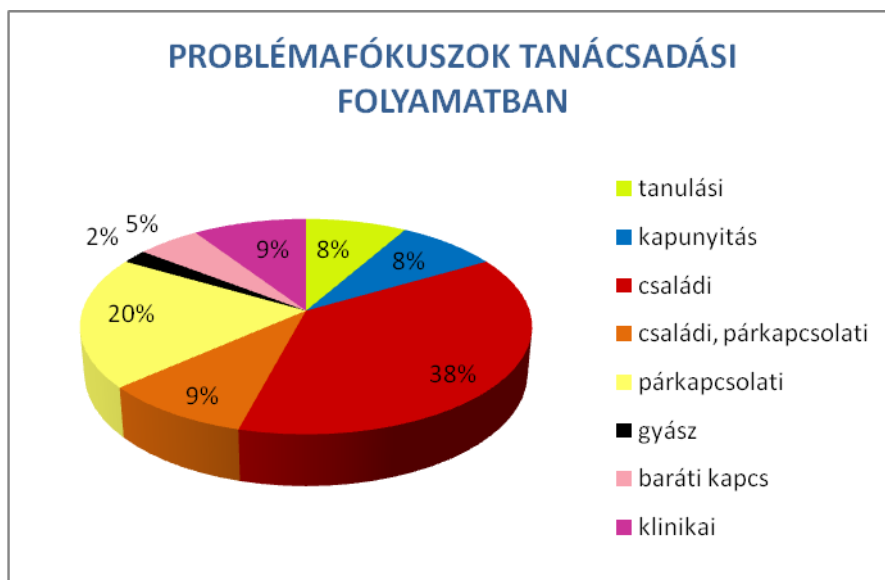
Mivel egyre gyakoribb az, hogy nem az alapképzés intézményében folytatják a hallgatók mesterképzésüket, a tanulmányi beilleszkedés segítése ugyanúgy fontos lehet a mesterképzés kezdetén is.

A pályaorientációs tanácsadás része lehet a karriertanácsadásnak, melyben egyre fontosabb szerepet kap a tanulmányok során a gyakorlat megszerzését támogató szakmai gyakorlóhelyek kiválasztása és felkészülés a munkaerő-piacra való belépésre.

A BME Diákközpont Támpont Iroda – Lélektér Pszichológiai Tanácsadás munkatársai (Perényi Andrea, Burgyán Annamária, 2014,) által összeállított statisztika pontosan rámutat arra a felsőoktatási tanácsadás területén ismert tényre, hogy a tanulási, pályaépítési nehézségek mögött személyes életkorspecifikus problémák állnak.

A BME Diákközpont Támpont Iroda – Lélektér Pszichológiai Tanácsadás munkatársai (Perényi Andrea, Burgyán Annamária) által összeállított esetforgalma jól mutatja a tanácsadási folyamatban megjelenő probléma fókuszok sokféleségét

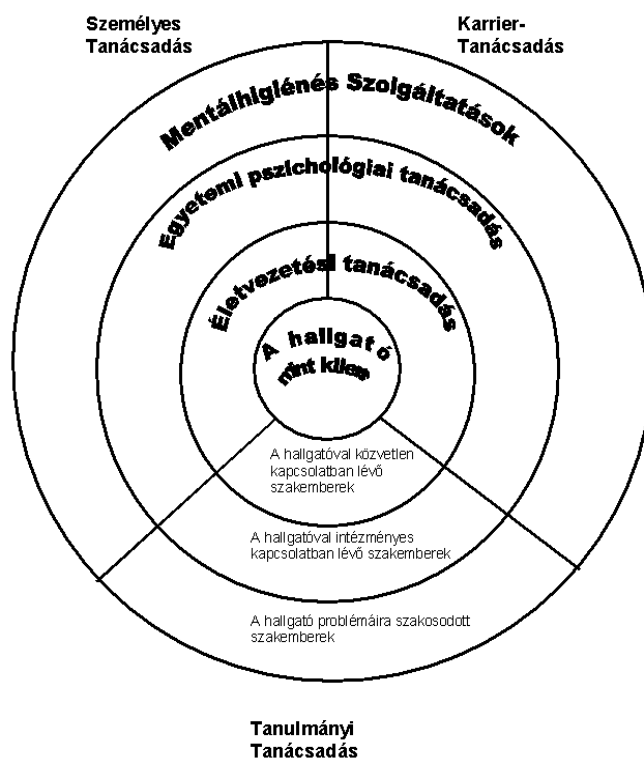

Az egységes szerkezetű modell alapjai

Az egyetemi diáktanácsadás tevékenységének modelljét - a hallgatói szükségleteknek megfelelően - van Esbroeck és Watts (1998) dolgozta ki, elkülönítve a problémák három nagy típusát és a szolgáltatások különböző szintjeit:

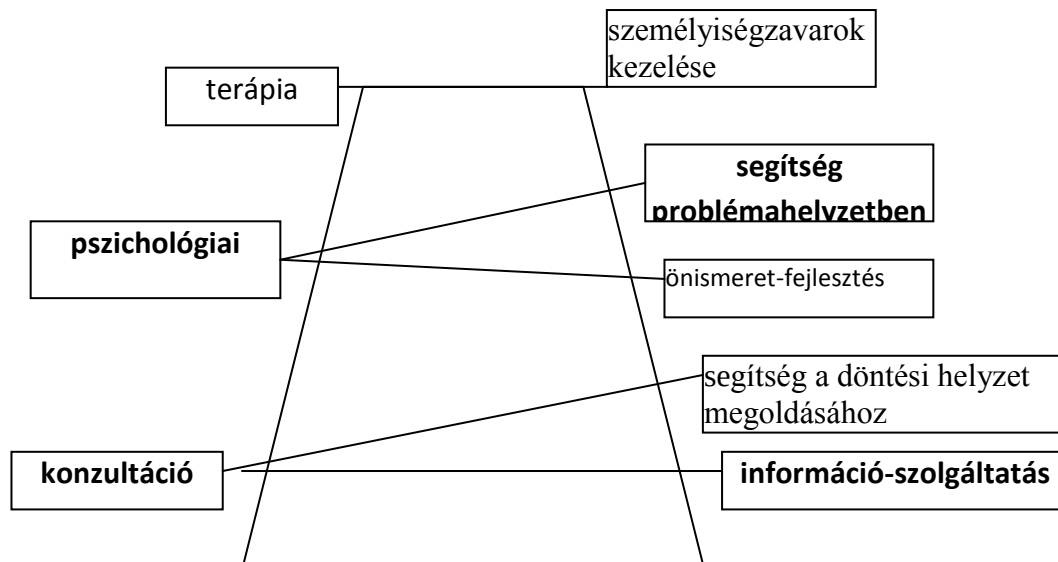
- a tanulmányi tanácsadás, melynek feladata: a tanulmányi lehetőségek közötti választás és a tanulás támogatása.
- pályatanácsadás és irányítás: foglalkozások és munkaszerepek közötti választás és az elhelyezkedés segítése.
- egyéni tanácsadás: a személyes és a társas kérdésekkel foglalkozó mentálhigiénés-életvezetési tanácsadás. (Takács, 1999)

A hazai felsőoktatási intézményekben működő hallgatói szolgáltatás-rendszerek alapja is ez az európai modell.

A kompetencia területek szerint elkülönülő szolgáltatások Wiegersma (1976) elméleti koncepcióját követik.

A tanácsadó szervezetek felépítése és a szolgáltatás formái (Wiegersma, 1976; Takács 1999)

A hazai gyakorlatban a felsőoktatási diáktanácsadás a konzultáció és pszichológiai tanácsadás feladatait látja el, három területen: a tanulmányi, a karrier - és a pszichológiai tanácsadás formájában. Azokban az életvezetési tanácsadóknak ahol nincs klinikus vagy terapeuta szakember a diákok továbbküldése nehezen megoldható vagy megoldhatatlan.

Network az oktatási intézményen belül.

A Diáktanácsadók nagyon különböző, sok helyen Életvezetési mentálhigiénés tanácsadó elnevezés alatt működnek. Potenciális együttműködési partnereik az Esélyegyenlőségi Iroda, a Karrier Iroda, a Tehetségközpont, a Nemzetközi Iroda (Erasmus program koordinálása), az Egyetemi lelkeszség, az ESN (Erasmus Student Network), a Kortárs segítők, a HÖK és számos külső szakember.

Network: hazai, nemzetközi

A Diáktanácsadó Központok szakembereinek hazai szakmai fóruma a Felsőoktatási Tanácsadás Egyesület. Nemzetközi kapcsolataink 2012-ig a FEDORA Psyche ill. 2012 óta EAIE (European Association for International Education) szekciójaként Psychological Counselling in Higher Education (PSYCHE SP) keretében szerveződnek.

Szakember-ellátottság és tevékenység típusok

Mint azt már hangsúlyoztuk, a felsőoktatási intézmények kontextusában a tanácsadás célja az oktatási tevékenység hatékonyabbá tétele, a lemorzsolódás minimálisra csökkentése, a munkaerőpiacra kilépő hallgatók rugalmas és gyors alkalmazkodását megalapozó személyiségfejlesztés. A kulcskompetenciák egy részét nem képes fejleszteni az egyetemi oktatás a hálóttervekben szereplő hivatalos kurikulomokon keresztül. Ilyen például a **szociális kompetencia** ezen belül is a személyi, interperszonális és interkulturális kompetencia, illetve minden olyan viselkedés, magatartásforma, amely képessé teszi az egyént arra, hogy hatékony és konstruktív módon vegyen részt a társadalmi és szakmai életben. Ezen kompetenciák fejlesztése szervesen összefügg az egyéni és társadalmi jóllétel. További kulcskompetencia a **tanulás elsajátításának** képessége, mely kisebb csoportokba illetve egyénileg fejleszthető. Mindenképp ide kell sorolni a **kezdeményezőkézséget és a vállalkozói kompetenciát, mint az** az elképzelések megvalósításának képességét. Ide tartozik a kreativitás, az innováció és a kockázatvállalás, valamint annak képessége, hogy az egyén célkitűzései érdekében terveket készít és visz véghez. Ezen terület fejlesztése is ritkán tud megvalósulni a kötelezően választható kurzusokon keresztül. Végül a **kulturális tudatosság és kifejezőkézség**, amely magában foglalja az elképzelések, élmények és érzések kreatív kifejezése fontosságának elismerését a különböző művészeti ágakban. A zenében, az előadó-művészetben, az irodalomban és a képzőművészetben egyaránt fontos, melyek megmutatásával egy jobb minőségű élet lehetőségére hívható fel a hallgatók figyelme.

Ezen kulcskompetenciák fejlesztésére alkalmasak az utóbbi 20 évben a felsőoktatásban létrejött különféle profilú komplex mentálhigiénés szolgáltatást nyújtó Diáktanácsadó központok. A hallgatók sokféle szükségletére adott válasz a felsőoktatási tanácsadás sokféleségében visszaköszön.

A Diáktanácsadók működtetését az eddig megfogalmazottakon túl indokoltta teszik az alábbiak: A hallgatók túlterheltsége közismert (munka mellett tanulnak, több szakot végeznek, akár több egyetemen egyszerre, romló gazdasági körülmények között), a biztonságérzetük csökkent (3 év után újra felvételizniük kell, már nem olyan biztos a munkalehetőség sem) és ráadásul életkorukból adódóan is, a sokszor jelenlévő családi feszültségek miatt (sokan jönnek egyszülős családból). A túlterheltség és túlfeszítettség miatt is sokan kapcsolati nehézségekkel küzdenek (lásd az egyes intézmények problémakataszterét). Kutatások bizonyítanak egy új jelenséget, hogy már a hallgatók körében megjelentek a korai kiégésre mutató tünetek, amit eddig több évtizedes erős munkahelyi igénybevétel után lehetett tapasztalni. A krízishelyzetek az életkori sajátosságoknak megfelelően gyakran komplex gyökerűek.

Jelen helyen fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy a hallgatói tanácsadás rendszerében a Mentálhigiénés Életvezetési Tanácsadók a HÖK által nyújtott szolgáltatásoktól és a Karrier Központoktól szervezetenként elkülönülve, de azokkal szoros szakmai együttműködésben szolgálják hallgatók a támogatásra. A mellékelt jógyakorlat példák szervezeti organogramjai jól tükrözik ezt.

Szakember-ellátottság és a tevékenységek finanszírozása

A jogszabályi keretek már korábban is lehetővé tették illetve szorgalmazták a mentálhigiénés, életvezetési tanácsadás szolgáltatásának biztosítását, de a mai napig nem rendeltek ehhez egszges pénzforrást.

A felsorolt feladatok természetéből adódóan a fent megjelölt területet jelentős részét kizárólag tanácsadó szakpszichológusok, mentálhigiénikusok, life coachok, pedagógusok illetve pszichoterapeuták láthatnák el, vagyis a szolgáltatás gerincét professzionális, a felsőoktatás világában jártas szakemberek munkája képezheti optimális esetben. Ezzel szemben a valóság az, hogy a legtöbb intézménynél nincs főállású szakember a feladat ellátására, vagy egyetlen fő jut több ezer hallgatóra. Gyakori, hogy a szakemberek ingyen, saját szabadidejük terhére vállalják a feladatot. Más intézmények pedig képzett kortárssegítők bevonásával igyekeznek orvosolni a kérdést, amely jó lehetőség az önkéntesség gyakorlására, de ezzel semmiképp nem tekinthető a szolgáltatás teljesen ellátottnak. Ki kell hangsúlyozzuk, hogy az egyéni ellátásban részesülők száma több hazai egyetemen évente a 300 főt is meghaladja (Debrecen, Szeged, BME).

Mindenképp hozzá kell tennünk, hogy a mellékelt dokumentumokban bemutatkozó Diáktanácsadók számára nem állnak rendelkezésre olyan támogatások, mint a Karrier Irodák számára, a tevékenységük részeként (Állásbörzék, céges támogatások, stb) megjelenő külső források, támogatások.

Belátható, hogy az egységes finanszírozás megoldás elengedhetetlen és égetően sürgős a szóban forgó területen. Tapasztalataink alapján megfogalmazott véleményünk: a normatív alapú támogatás rendszere jó megoldásként kínálkozik, mely az egységességre is garancia.